

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 4069/19

לפני: כבוד השופטת ד' ברק-ארז
כבוד השופטת ע' ברון
כבוד השופט י' אלרון

העותרים: 1. הדיל בילאל סאלח
2. עאהד פאעור
3. ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי
4. האגודה לזכויות האזרח בישראל

נגד

המשיבים: 1. מנכ"ל משרד החינוך
2. מפמ"רית גיאוגרפיה, משרד החינוך

עתירה למתן צו על תנאי

בשם העותרים: עו"ד חסין טל

בשם המשיבים: עו"ד איתן אודי

פסק-דין

השופט י' אלרון:

1. בעתירה שלפנינו מבוקש הסעד של ביטול החלטת המשיבים שלא לתרגם לערבית חלקים מבחינת הבגרות המתקשבת בגיאוגרפיה, העתידה להתקיים מחר, ה-19.6.2019.

2. בחינת הבגרות המתקשבת בגיאוגרפיה מתקיימת כבר למעלה מעשור בשתי גרסאות: גרסה מתקשבת המתבצעת באמצעות מחשב וגרסה בכתב על גבי דפי נייר. לאורך השנים גדל מספר בתי הספר שתלמידיהם ניגשו לגרסה המתקשבת באופן הדרגתי, עד שבשנת 2018 הודיע משרד החינוך כי כלל התלמידים ייגשו לגרסה המתקשבת.

3. בשלבים שונים לקראת הבחינה הדגיש משרד החינוך את החשיבות להיערך אליה מבעוד מועד.

כך, בחוזר מנהלת תחום דעת "גיאוגרפיה – אדם וסביבה" במשרד החינוך (להלן: המפמ"רית) מחודש אוגוסט 2018 צוין כי "הצטרפות של בתי ספר לבחינה המתוקשבת כרוכה בהיערכות מוקדמת ובתהליכי למידה תואמים" וכי "רק תלמיד שביצע מהלך שלם של למידה, תרגול בחינות מתוקשבות ובחינת הדמיה יוכל להיבחן בבחינת הבגרות המתוקשבת"; ביום 4.4.2019 התקיימה בחינת הדמיה של בחינת הבגרות המתוקשבת במתכונת זהה לבחינה שעתידה להתקיים מחר, במסגרתה המפות הנלוות לבחינה לא תורגמו לערבית; וביום 6.6.2019 התקיימה הדרכה מטעם המפמ"רית למורי המקצוע שתלמידיהם ניגשים לבחינת הבגרות השנה, במהלכה צוין כי המפות הנלוות לבחינה המתוקשבת לא תורגמו לערבית.

4. לטענת העותרים, רק במועד ההדרכה שהתקיימה ביום 6.6.2019 נודע לראשונה למורים בחינוך הערבי כי המפות שיופיעו בבחינה ומלל נלווה לא יתורגמו לשפה הערבית – וזאת חרף התחייבויות קודמות של גורמים הכפופים למפמ"רית שלפיהן הבגרות תתורגם במלואה עד למועד עריכתה.

העותר 2, מורה לגיאוגרפיה בבית ספר התיכון המקיף ביר אל-מכסור, פנה לגורמים במשרד החינוך ולמפמ"רית באמצעות הודעות טלפוניות ודואר אלקטרוני בתאריכים 9-10 ביוני 2019 על מנת לברר האם הבגרות תורגמה לערבית. ביום 11.6.2019 מסרה לו המפמ"רית באמצעות הודעה טלפונית כי:

"השנה עדיין אין תרגום. אם יש קושי לתלמידים – תוכלו להיבחן בגרסת הנייר".

בהמשך לכך, פנה העותר 2 לסיועה של האגודה לזכויות האזרח (העותרת 4) אשר פנתה למנכ"ל משרד החינוך (המשיב 1) ביום 11.6.2019 בבקשה להורות בדחיפות לתרגם את בחינת הבגרות כולה לשפה הערבית.

משלא התקבלה תגובת מנכ"ל משרד החינוך, פנתה אליו האגודה לזכויות האזרח פעם נוספת ביום 13.6.2019, וכן ליועצת המשפטית במשרד החינוך ולמפמ"רית. בהיעדר תגובה לפניויותיהם, הגישו העותרים את העתירה שלפנינו.

5. לטענת העותרים, ההחלטה שלא לתרגם את הבחינה בשלמותה לוקה בחוסר סבירות קיצוני, מהווה "אפליה קשה ופסולה של התלמידים הערבים ופגיעה אנושה בזכויותיהם החוקתיות לחינוך, לשוויון בחינוך, לחינוך מותאם ולכבוד האדם". זאת, מאחר שבהיעדר תרגום תלמידים דוברי ערבית לא יוכלו לפתור כראוי את הבחינה המתוקשבת; ואילו גרסת הבחינה שבכתב דורשת מיומנויות שונות שהתלמידים לא הורגלו אליהם. עוד טוענים העותרים כי רבים מהתלמידים שבחרו לגשת לבחינת הבגרות בגיאוגרפיה סובלים מלקויות למידה אשר עלולים להקשות עליהם להסתגל לגרסת הבחינה שבכתב ללא היערכות מתאימה מראש.

6. בתגובת המשיבים לעתירה מיום 17.6.2019 נטען כי העתירה לוקה בשיהוי המצדיק את דחייתה על הסף.

לטענת המשיבים, הבחינה המתוקשבת מתקיימת במתכונתה הנוכחית ללא תרגום המפות לערבית מזה 15 שנים במהלכן לא הועלו טענות בעניין זה. כמו כן, בהתאם לחוזר המפמ"רית היה על התלמידים שלמדו לקראת הבחינה הנוכחית לתרגל בחינות קודמות ולבצע את ההדמיה המתוקשבת שהתקיימה ביום 4.4.2019, אשר בכולן לא תורגמו המפות לערבית. בנסיבות אלה, נטען כי אין ממש בטענת העותרים שלפיה נודע למורים בחינוך הערבי כי המפות לא יתורגמו לערבית רק במהלך ההדרכה שהתקיימה ביום ה-6.6.2019.

לצד זאת, נטען כי עיקרי הבגרות כבר תורגמו לערבית, וכי לאחר הגשת העתירה:

"המשיבים החליטו לתרגם לערבית את מקראי המפות הנדרשות והרלוונטיות לבחינה המתוקשבת דנן. המשיבים יעבירו לבתי הספר ולתלמידים את התרגום באמצעות נספח מודפס שיצורף לבחינה זו, אשר יישלח לבתי הספר ולתלמידים הנבחרים זמן קצר לפני הבחינה (באמצעות מטה הבחינות) [...] למען הסדר הטוב, תישלח מחר [ה-18.6.2019 – 'א'] הודעת סמס לבתי הספר במגזר הערבי שתבהיר את מהותו של הנספח".

המשיבים מודים כי חלופה זו "אינה חפה מקשיים", כהגדרתם. זאת, בין היתר בשל הסרבול שעלול להיגרם כתוצאה משימוש בנספח במהלך הבחינה. אולם לטענתם במסגרת הטיפול בעתירה נבחנו חלופות נוספות על ידי גורמי המקצוע אשר מצאו כי "החלופה שלעיל היא החלופה היחידה שאפשרית ורלוונטית בנסיבות העניין, לנוכח לוח הזמנים הדוחק ביותר", בין היתר מאחר ששינויים בתוכנת הבחינה המתוקשבת עשויים

לגרום לתקלות בלתי צפויות ועל כן מייצרים "סיכון שעלול לפגוע באלפי תלמידים", כלשונם.

עוד מציינים המשיבים בתגובתם כי:

"לקראת בחינות הבגרות המתקשבות הבאות בגיאוגרפיה – אדם וסביבה, משרד החינוך עתיד לתרגם לשפה הערבית גם את מקראי המפות והנספחים לבחינות".

לטענת המשיבים, לאור הפתרונות שעליהם הוחלט כפי שתואר לעיל, העתירה מיצתה את עצמה ואף משום כך דינה להידחות על הסף.

7. בתשובתם לתגובת המשיבים טענו העותרים כי פתרון זה אינו מספק מענה הולם. לטענתם:

"פתרון זה – ללא תוספת זמן משמעותית לבחינה – אשר יחייב את התלמידים הערבים להתמודד (שוב) עם עשרות מושגים בערבית, ואיתור המושגים המקבילים בערבית אשר יופיעו בנספח האמור [...] אינו מספק מענה הולם לסוגיית העדר התרגום" (ההדגשה הוספה – 'א').

עוד טענו העותרים כי אין ממש בטענה כי העתירה סובלת משיהוי בהגשתה, וזאת מאחר שלטענתם גורמים הכפופים למפמ"רית הבטיחו כי עד למועד הבחינה המפות והמידע הנלווה אליהן יתורגמו לערבית.

8. בהודעה נוספת שנמסרה על ידי המשיבים זמן קצר לאחר מכן נמסר כי הוחלט להעניק לתלמידים שיעשו שימוש בנספח האמור תוספת זמן.

9. לאחר עיון בעתירה ובהודעות הצדדים שהוגשו בעקבותיה, אנו סבורים כי בהתחשב בלוחות הזמנים הרלוונטיים ובהודעות מטעם המשיבים, דינה של העתירה במתכונתה הנוכחית להידחות.

מתגובת העותרים עולה כאמור כי הפתרון שהוצע בתחילה על ידי משרד החינוך עשוי לספק מענה הולם אם תינתן לתלמידים הרלוונטיים תוספת זמן. משנעתרו המשיבים לבקשה זו והחליטו להעניק לתלמידים שיזדקקו לנספח המתורגם תוספת זמן, הרי שנמצא פיתרון ראוי והולם לקושי שהציגו העותרים בהתחשב בלוח הזמנים הדוחק.

10. עם זאת, דומה כי מוטב יהיה להפיק את הלקחים המתבקשים – בכל הנוגע להיערכות למצבים דומים בעתיד מבעוד מועד כך שמערכי הבחינות בשפה הערבית לא ייפלו במאומה מאלה בשפה העברית, תוך מתן מלוא המשקל למעמדה של השפה הערבית במדינת ישראל ולרווחתם של התלמידים שעברית אינה שפת עמם.

בהקשר זה, רשמנו לפנינו את התחייבות המשיבים כי הבגרות תתורגם במלואה במועדיה הבאים.

11. זכויות הצדדים שמורות להם ביחס לעתיד.

12. בנסיבות העניין אין צו להוצאות.

ניתן היום, ט"ו בסיון התשע"ט (18.6.2019).

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט ת